



Boeddha, Jezus, Einstein, rebellen voor dezelfde zaak

David Michie

David Michie is auteur van een aantal boeken over mindfulness, meditatie en Tibetaans boeddhisme. David is spreker, bedrijfstrainer en coach op het gebied van mindfulness en meditatie. In 2005 richtte hij *Mindful Safaris* op, waarmee hij groepen door Afrika leidt voor buitengewone ontmoetingen met zowel de buitenwereld als de binnenwereld. Wekelijkse overdenkingen op davidmichie@substack.com

Boeddha, Jezus en Einstein behoren tot de meest invloedrijke leraren wier werk enorme impact heeft gehad op de menselijke geschiedenis. Ik vind het fascinerend dat, hoewel ze in een periode van tweeënhalfduizend jaar uit heel verschillende culturen zijn voortgekomen, hun inzichten een aantal buitengewone overeenkomsten vertonen.

Ik dacht dat het misschien stimulerend zou zijn om een aantal van deze parallellen te onderzoeken en om degenen onder u die geïnteresseerd zijn in een verdere verkenning, een lijst te geven van boeken die ik in dit kader interessant heb gevonden.

Rebellen

Als we op afstand kijken naar de levens van deze drie leraren is waarschijnlijk het meest voor de hand liggende uitgangspunt dat ze, alle drie, rebellen waren. Boeddha vocht de religieuze orthodoxie aan en verwierp brahmaanse rituelen ten gunste van een direct pad naar verlichting dat voor iedereen beschikbaar was. Jezus stelde de hypocrisie van joodse autoriteiten uit zijn tijd aan de kaak en pleitte voor persoonlijke spirituele ervaring. Einstein stelde de Newtoniaanse mechanica ter discussie, bracht een revolutie teweeg in de natuurkunde en wees op de waarheid dat onze ervaring van de werkelijkheid volledig subjectief is.

Een anekdote die illustreert hoe Boeddha en Jezus op dezelfde manier verschilden van de religieuze hiërarchieën van hun tijd, is het verhaal van de muntjes van de weduwe (Marc. 12:42). Beiden benadrukten dat de intentie van het offer en de oprechtheid van een arme vrouw, die gaf van het weinige dat ze had, veel belangrijker was dan het bedrag dat ze gaf. Terwijl onze maatschappij de loftrompet steekt van filantropen en de soms buitengewone vrijgevigheid van gewone mensen negeert, is dit inzicht vandaag de dag nog steeds relevant.

Onderlinge afhankelijkheid

Alle drie leraren benadrukten 'onderlinge afhankelijkheid', een concept dat ingaat tegen ons gebruikelijke gevoel dat ieder van ons los staat van de wereld om ons heen. Omdat we voor de manier waarop we bestaan afhankelijk zijn van de interactie met vele andere wezens, zijn de meest fundamentele implicaties duidelijk: 'Beschouw anderen als jezelf,' zei Boeddha. 'Behandel anderen zoals je wilt dat ze jou behandelen,' zei Jezus.

Ik vind vooral een van Einsteins meest geciteerde observaties over dit punt mooi. Hij maakt expliciet dat het geloof dat we geïsoleerd bestaan niets minder is dan een misvatting. Hij schetst ook een manier om onszelf te bevrijden van dergelijk vertroebeld denken:

‘Een mens ervaart zichzelf, zijn gedachten en gevoelens als iets dat losstaat van de rest – een soort optische illusie van zijn bewustzijn. Deze illusie is voor ons een soort gevangenis die ons beperkt tot onze persoonlijke verlangens en tot genegenheid voor een paar personen die het dichtst bij ons staan. Onze taak moet zijn om onszelf te bevrijden uit deze gevangenis door onze kring van begrip en mededogen te verbreden en alle levende wezens en de hele natuur in haar schoonheid te omarmen.’

Ethisch gedrag en wijsheid

Einsteins uitspraak, met zijn verheffende uitleg van onderlinge afhankelijkheid, laat zien hoe het onderwerp ethiek benaderd kan worden, niet zozeer op basis van geloof (‘God zou het niet leuk vinden’ of ‘Je kunt karma niet ontlopen’), maar eerder met de simpele logica dat als we deel uitmaken van een onderling afhankelijk geheel, we door anderen te schaden onszelf schaden. Waarom zouden we zoiets overwegen? Dat doen we niet, tenzij we de realiteit ervan waarnemen, begrijpen en accepteren, niet als we wijsheid missen en in metaforische duisternis leven.

De relatie tussen ethiek en wijsheid heeft twee kanten: hoe nauwkeuriger we de realiteit begrijpen, hoe ethischer we waarschijnlijk worden. Hoe onethischer we zijn, hoe moeilijker het wordt om de waarheid te zien.

Boeddha en Jezus gebruikten allebei dezelfde elementen van licht, lampen en helderheid van zicht om de relatie tussen ethisch gedrag en het duidelijk zien van wijsheid te beschrijven. Boeddha zei het heel duidelijk: ‘Zoals een mens die een lamp draagt met zijn ogen alle objecten ziet, zo ook is het met iemand die de morele wet heeft gehoord. Hij zal volmaakt wijs worden.’

Jezus, die vaak meer allegorisch communiceerde, zei het zo: ‘Het oog is de lamp van het lichaam. Dus als je oog helder is, zal heel je lichaam verlicht zijn. Maar als je oog troebel is, zal er in heel je lichaam duisternis zijn. Let dus op of het licht dat in je is niet verduisterd is. Als dan je hele lichaam verlicht is, zonder dat ook maar een deel in duisternis verkeert, dan is het zo licht als wanneer een lamp je met zijn stralen verlicht’ (Luc. 11:33-36).



David Bohm en Krishnamurti

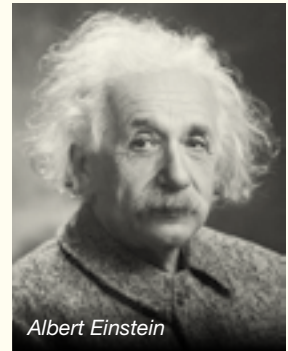
Naast Einsteins prachtige woorden over het verbreden van onze cirkel van begrip, vond ik dit citaat van zijn collega-fysicus David Bohm, dat de relatie tussen gedachten en percepties – en ook foute gedachten en foute percepties – uiteenzet: ‘Het is noodzakelijk dat ieder van ons zijn of haar eigen gedachten en gevoelens observeert en er heel diep in doordringt, zonder erdoor beheerst te worden, zonder ze te verdedigen of te rechtvaardigen.

Op deze manier kunnen de illusies van het ego worden opgelost en kan een meer heldere, nauwkeuriger perceptie van de realiteit worden bereikt.'

Het zal geen verrassing zijn dat David Bohm een grote interesse had in meditatie en bekend was om zijn dialoog met Krishnamurti. De bovenstaande opmerking klinkt als een vrij goede beschrijving van wat soms 'shamatha-meditatie' wordt genoemd, of 'mind watching mind', waarin we observeren dat gedachten opkomen, even blijven en voorbijgaan doordat ze hun kracht verliezen. Dan kunnen we genieten van een rustige helderheid.

De illusie-achtige aard van werkelijkheid

Waarom is het helder zien van wijsheid zo'n groot probleem? Omdat we een bepaald niveau van inzicht nodig hebben om te begrijpen dat wat wij voor realiteit houden, illusie-achtig is. In het Evangelie van Filippus zegt Jezus: 'De wereld is bedrog, want zij is als een droom in de nacht. En zoals iemand in een droom denkt dat hij in de realiteit is, terwijl dat niet zo is, zo is het ook met de wereld.' Boeddhistische lama's gebruiken vaak precies deze illustratie om over te brengen hoe, wat levensecht voor ons lijkt, alle substantie van een droom heeft. 'Beschouw deze wereld als een luchtbel, een fata morgana.'



Einstein was subversief humoristisch over het onderwerp, grappend over hoe onze 'passie' om de realiteit te begrijpen ons leidt tot een begrip dat geen basis in feiten heeft: 'Telkens weer heeft de passie voor begrip geleid tot de illusie dat de mens in staat is de objectieve wereld rationeel te begrijpen door puur denken zonder enige empirische grondslagen - kortom, door metafysica.' Simpel gezegd: de realiteit waarin we gewoonlijk geloven is een sprookje.

De voorrang van het denken

Waarom zijn alle drie de leraren het erover eens dat de realiteit illusie-achtig is? Omdat we, ieder van ons, onze eigen realiteit creëren. Zoals Einstein het verwoordde: 'Fysieke concepten zijn vrije creaties van het menselijke denken en worden niet, hoe het ook mag lijken, bepaald door de externe wereld.' Hij echode Boeddha, twee millennia eerder: 'Alle begrippen als causaliteit, opvolging, atomen, primaire elementen (...) zijn verzinsels van de verbeelding en manifestaties van het denken'.

Er is geen even categorische uitspraak van Jezus vastgelegd. Maar het idee dat de realiteit de creatie van het denken is, is impliciet aanwezig in de manier waarop hij benadrukt dat als we een goddelijke realiteit willen ervaren - in zijn woorden, 'het koninkrijk der hemelen' - het van binnenuit moet komen.

'Jezus zei: 'Als degenen die u leiden tegen u zeggen: 'Zie, het koninkrijk is in de lucht', dan zullen de vogels van de lucht u voorgaan. Als ze tegen u zeggen: 'Het is in de zee', dan zullen de vissen u voorgaan. Maar het koninkrijk is binnen in u en het is buiten u'. (Thomasevangelie: 3)

Het is veelzeggend dat Jezus als eerste verwees naar wat er in ons zit. In het

boeddhisme wordt de realiteit waarin we bestaan, die onze eigen unieke projectie is, soms onze 'mandala' genoemd. Wanneer we karma hebben uitgeput en deugd hebben geperfectioneerd, wordt zo'n mandala beschreven als onbevlekt, verheven of goddelijk. Ons eigen, persoonlijke, koninkrijk der hemelen.

Ons ware doel: bevrijding van het zelf

Als de werkelijkheid een schepping van het denken is, dan is onze meest gekoesterde creatie het zelf. Het is niet het voortdurend veranderende continuüm van ons lichaam en gemoed dat we 'ik' noemen, wat ons in de problemen brengt, maar een volledig verzonnen 'ik' dat permanent lijkt, concreet en op de een of andere manier los van lichaam en geest bestaat - en de realiteit die er door wordt geschapen. Het is dit 'ik', dit 'zelf' - zeg maar ons ego. Onze belangrijkste taak is om dit ego los te laten.

Boeddha drukte het als volgt uit: 'Door afstand te doen van alle gedachten en egoïsme, door zich niet langer vast te klampen wordt de mens bevrijd en verlicht'.

Einstein merkt op: 'De werkelijke waarde van een mens wordt primair bepaald door de mate en de zin waarin hij bevrijding van het zelf heeft bereikt.'

Jezus, die zichzelf identificeerde als de vertegenwoordiger van een transcendente realiteit, verwoordde het in treffende bewoordingen: 'Wie zijn leven vindt, zal het verliezen, en wie zijn leven verliest om Mij nentwil, zal het vinden' (Matt. 10:39). Vastklampen aan wat niet bestaat, het ego, leidt tot verlies, maar het loslaten van de illusie van het zelf stelt ons in staat om de goddelijke realiteit te ervaren.

Conclusie

Er zijn net zoveel verschillende scholen in het boeddhisme als er richtingen in het christendom zijn, om nog maar te zwijgen van de studiegebieden binnen de kwantumwetenschap. Waarom zou dat niet zo zijn? Onze geest is oneindig creatief. Hoewel verschillen en conflicten in aanpak vaak de meest zichtbare aspecten zijn, interesseert het mij persoonlijk waar ze samenkomen. Waar zijn ze het over eens? Welke boodschappen worden op het diepste niveau overgebracht?

Vanuit dit perspectief vind ik de mate van samenhang geruststellend. Terwijl we allemaal ons gekozen pad naar de top van de berg volgen, is het verheffend om te weten dat elke een of twee millennia, als weer een andere buitengewone leraar uit ons midden opduikt, deze ongeacht context of taal, bevestigt dat we op weg zijn naar dezelfde ultieme bestemming: transcendentie, bevrijding, bodhi, goddelijke realiteit.

Vertaling Marianne Plokker

Verder lezen:

Dit zijn enkele boeken die ik ken en die ik met vertrouwen aanbeveel.

- Thomas J. McFarlane, *Einstein en Boeddha, de parallelle uitspraken*. 2003
- Matthieu Ricard & Trinh Xuan Thuan, *Oneindig dichtbij*. Melinda 2008
- Marcus Borg, *Jezus en Boeddha de verassende overeenkomsten in hen uitspraken*. Servire 2003
- Thich Nhat Hanh, *Boeddha leeft, Christus leeft*. Asoka 2010
- Dalai Lama, *Het goede hart. Het nieuwe testament in een boeddhistisch perspectief*. Maitreya 1997
- Elaine Pagels *De gnostische evangeliën*. Kosmos 2005
- Cynthia Bourgeault, *Wisdom Jesus*. Shambala 2008